

HATIRALARIN PENCERESİNDEN: 5

İLKOKULA BAŞLAYALI 65 YIL OLMUŞ

Nüfus cüzdanımdaki doğum tarihim 20 Mart 1939'dur. Ancak, sınıf ve mahalle arkadaşım Mehmet Bildirici'nin hesaplarına göre benim gerçek doğum tarihim 28 Şubat 1939'muş. Mehmet, bir cuma günü doğmuş ve doğum tarihi dedesinin ölümünün 41. gününe rastlıyormuş. Ben de Mehmet'in cumasından sonraki salı günü doğmuşum. O tarih de 28 Şubat'a rastlıyor. Yıldız falına, burca filan inanmam da, ilgilenmem de... Ama her iki tarih de aynı burca rastlıyor: Balık.

1946 yılının Eylülünde Hâkimiyeti Milliye İlkokuluna kaydolduğuma göre okul öncesi hayatım yedi yıl beş ay kadar ediyor. Yıllar sonra bu yazımızı okuyanlar önce 'ilkokul' kavramına takılacaktır. Sonra da, "Maşaallah, Saim Hoca okula epey geç başlamış!" diyecekler. Vallahi suç bizde (babam ve ben) değil, o yıllarda okula başla-

Prof. Dr.
Saim SAKAOĞLU

ma yaşı böyleymiş. Oysa, 10 Nisan 2006 doğumlu torunum Güven Üstün bir buçuk yıl 'kreş' adı verilen okula gittikten sonra da bu yıl (2011-2012 Eğitim-Öğretim yılı) Şehit Kubilay Anaokuluna başladı.

Yazımın başlığına dönelelim. Demek ki 2011 yılının Eylül ayı, benim ilkokula adım atışımın 65. yılı... Tam 65 yıl... Neredeyse bir yüzyılın üçte ikisi... Acaba 'nesil/kuşak' araştırmacıları bu 65 yıla kaç kuşak sığdıracaklardır?

Kaydımı rahmetli babam Hattat-Hafız Mehmet Sakaoglu yaptırmıştı. 1-A'da başladım, 5-A'dan mezun oldum. Öğretmenim beş yıl boyunca aynı kişi idi: Zekiye İzgi. Başöğretmenimiz de hep aynı kişi idi: Baha Gönenç. Tesadüf bu ya, ikisi de adı tarihe karışan Şekerfuruş Mahallesi'nde otururlardı.

Annemin üç erkek kardeşi vardı:

Murat, İsmail ve Mehmet. Sonuncu dayım evin tekne kazıntısıydı. Dönemine göre iyi bir eğitim almıştı ve polis memuru olarak Adana'na görev yapıyordu. Yengem de Konyalı olduğu için yıllık izinlerinin tamamı Konya'da geçirilirdi. Okulların kayıt döneminde Konya'da oldukları için, yaşıttım olan büyük oğulları Ayhan Köseoğlu ile birlikte kaydolmuş ve aynı sınıfa verilmiştik. Ancak bir hafta sonra dayımların izni bittiği için Ayhan'ın tasdiknamesini alıp Adana'nın 'demir' yollarına düştüler. Böylece dayızademle okul, sınıf ve sıradaşlığımız bir hafta sürmüştü.

Ayhan, İstanbul İktisat Fakültesini bitirmiş ve oraya yerleşmişti. Onu 04 Aralık 2003'te kaybettik ve Zincirlikuyu'da toprağa verdik. Ayhan Konya dışında toprağa verilen tek akrabamızdı.

İlkokulumun adının başına gelmeyen kalmadı. Devrim Ortaokulu, onun bahçesine, bizim oyun oynadığımız alana yapıldı. Birleştiler. Adlarında bir ara bir büyüğümüz adı vardı; şimdi ise ilköğretim okulu olarak başka bir ad altında hizmet veriyor. 'Adı gitti, kendi kaldı yadigâr' diye sözümüz var; doğrudur, Hâkimiyeti Milliye artık bir otobüs durağı adı, yol gösteren trafik tabelalarında bir semt adı gibidir. Ancak bana göre o okul hâlâ Hâkimiyeti Milliye'dir ve bütün hayat hikâyelerimde böyle yazdırmaktayım: *1946'da kaydolduğu Hâkimiyeti Milliye İlkokulundan 1951 yılının Haziran ayında şahadetname aldı.*

O yıllarda çocukları ellerinden tutup çantasını taşıyarak okula götürme geleneği (!) yoktu. Bir gün, iki gün derken ikinci hafta bizler kendi kendimize yola koyulurduk. Bazı arkadaşlarımızın evi ya okulun karşısında veya karşısındaki sokaklardan birinin içindeydi.

Birinci sınıfla ilgili bir 'önlük hatırası'nı anlatmadan geçemeyeceğim. Söze, 'malûm' diye başlayacağım ama olay benim kuşağım için malûmdur, şimdiki çocuklar için 'bilinmez'dir. Kızlı erkekli bütün öğrenciler siyah, hatta simsiyah renkli önlüklerle okula gelecekler, yakaları ise karbeyaz olacaktı. O yılların esnafın önlük satması diye bir şey söz konusu değildi, herkes mahallesindeki veya varsa evindeki bir eli makas tutan hanıma önlüğünü diktirirdi. Önlüklerimden birini, yanılmıyor veya hafızam beni aldatmıyorsa, o yıllarda Tellal Pazarı'nda gece bekçiliği yapan ve mahallemizde oturan Alâ'nın (Ali Ağa) kızı dikmişti. Ancak ilk yılın önlüğü değil de yakası sorun çıkarıyordu. Meğer yakanın deliklerin geçireceği düğme önlüğe dikilecekti! Oysa benimkinde yaka önlükle bağlantılı değildi, sonuç olarak da yakam sağa sola kayıp duruyordu. İzgi Hocânımın dediğinde ise yakam sağa sola kaykılmıyordu.

Birinci sınıfı, birinci katın sağındaki, binaya göre dik olan ve hayvan pazarına bakan ince uzun sınıfta okumuştuk. Sınıfımız kalabalıktı da hangi ölçülere göre kalabalıktı, hatırlayamıyorum. Belki ikiler daha az sayıda idiler. Hele hele beşler kim bilir kaç kişi idiler? Çünkü okulumuzdaki dersanelerin alanları farklı farklı idi.

Dördüncü veya beşinci sınıftaydık. Din derslerimize Ali Rıza Nalçacı geliyordu. O yıllarda âdet öyleymiş ki başka öğretmenlerin geldiği de oluyordu. Rahmetli Nalçacı, günümüzde caddesiyle ve semtiyle anılan, eski belediye başkanlarımızdan rahmetli Ahmet Hilmi Nalçacı'nın babasıydı.

Yazı dersimize Muzaffer Erkoçak gelirdi. Erkoçak'ın öğrenciler arasında bir takma adı vardı; gereksiz bul-

duğum için yazmayacağım. Ayrıca, beş yıl için herhangi bir öğretmenimizin takma adını iştmedim. Muzaffer Bey çok temiz giyinen, o zamanki adıyla Alâaddin Caddesi'nde turlamayı seven bir hocamızdı. Onun için, büyük boy bir kareli defter almıştık. O yıllarda da bu tür defterlere *harita ve metod* defteri adı verilir; belki şimdi de öyledir.

Kendisi tahtaya güzel bir söz yazar, bizim de onu defterimize geçirmemizi isterdi. O sözlerden biri, tamı tamına olmasa bile, ruhen şöyle olmalıydı: *İnsan her gün ya güzel bir söz iştmeli veya güzel bir müzik dinlemelidir.*

O yıllarda okulumuzun öğretmenleri kimler miydi? İlk Konya ili haritasını yapan merhum Ahmet Hamdi Gurağaç (ki Mehmet Ali Uz Bey'in kayınpederi olurdu.) Ulurmak İlkokulundan naklen gelmiş ve kardeş sınıfı (B şubemizi) okutmaya başlamıştı. (Sahi, bu Ulurmak Okulu ne oldu? Günümüzde bu adı taşıyan bir okul var mı?) Atıf Arıcı, Fethiye Onsun, Übeyde Ünal, Saliha Uğurlu hatırlayabildiğim öğretmenlerimiz... Atıf Öğretmenimin iki kızıyla Konya Lisesinde sınıf arkadaşydık. Hâlen de görüşürüz. Onsun Öğretmenimizi, adını yaşatan eserleriyle hatırlayacaksınız.

İzgi öğretmenimize gelince... Tombulca, ağır ağır yürüyen, seven bir insan idi. Ablası (veya kardeşi) Şadiye Akın da Konya Lisesinde müzik öğretmenimizdi. Zekiye Öğretmenimiz bizleri, dersin işlenmesi veya daha iyi anlaşılabilmesi için okul dışına da çıkarırdı. Hiç unutmuyorum, bir gün, bugün adı Numune Hastanesi olan, bizim evde daha çok Millet Hastanesi olarak bilinen sağlık kuruluşuna götürdü. Gidişimizin sebebi sandığınız gibi

aşı olmak veya göğüs filmi çekilmek için değildi. Zaten aşıcılar okula gelirdiler. Ya niçin? Sakın yadırgamayınız: Kaloriferin nasıl bir ısıtma aracı olduğunu görmek için! Evet evet, kalorifer için yollara düşmüştük.

Telefonun ne olduğunu iyice anlamak için ise, şimdi adı Çarşı Postanesi olan tarihi binayı ziyaret etmiştik. Bir gün de birkaç arkadaşımızla, o yıllarda Hükümet Binasında faaliyet gösteren adliyenin nasıl işlediğini görmek için bir duruşmayı izlemeye götürülmüştük.

O sınıfta kimler mi vardı? Bölge Dağcılık Ajansı Recai Gıçıkoğlu, bir zamanlar pek popüler olan, günümüzde ise adını taşıyan ilköğretim okulunun musluklarından haftada bir gün süt ve (galiba) şerbet akan 414 Niyazi Yıldırım (böyleydi galiba), sanayici ve iş adamı Süleyman Şakalak, yüksek inşaat mühendisi Mehmet Bildirici, Prof. Dr. Ömer Alptekin, İstanbul'da ikâmet ettiğini bildiğim Hasan Yeşilkaya, Hüseyin Yeşilkaya, Kadir Acar, Ömer Peksarı, Güngör Göral, Ahmet Ertavukçu, Emin Göz, Kaya, Mümtaz... Hanım arkadaşlarımdan da bazı adları hatırlayıvereyim: Zekiye, Türkan, Şerife, Nurtop, Müjgân, Nimet, Rüyeyde...

Hani bir söz vardır, derler ya, "Kim öle, kim kala..." Vallahi o tür haberleri almadık, eğer olsaydı Recai bizleri haberdar ederdi. Sınıfımızın iki profesörü, Ömer ve ben, 2006 yılında yaş haddinden emekli olduk. Bildirici ise daha önce emekli olup İstanbul'a yerleşti. Gönçör'le birkaç yıl önce Eskişehir'de karşılaştık. Hesap kitap işleriyle uğraşmasının yanında şiirle de uğraşiyor... Bana bir kitabını hediye etmişti. Kadir, Eski Garaj'ın dolmuşlarının hareket nok-

tasına yakın bir yerde işyeri sahibi... Hüseyin'le birkaç yıldır görüşemiyoruz. Daha önceleri yıkılan Otogar'ın yakınındaki Toptancılar'da iş yeri vardı. Ve daha niceleri...

'Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer' demiş eskiler. Vallahi bir değil birkaç cihan değer dersek doğrudur.

Şu birkaç olayı da aktarayım da tarihe belge olarak kalsın.

Zekiye Öğretmen, bir gün dedi ki: "Yarın herkes diş fırçasını ve diş macununu getirecek!"

Getirdik. Başka sınıflar derste iken bizler bahçeye indik. Birkaç musluğu olan çeşmemizin etrafını kuşattık. Zekiye Öğretmen sordu:

"İçinizde başkasının fırçasını getiren var mı?"

Birkaç el havaya kalktı.

"Başkasının fırçasını kullanmak yanlıştır; sizin de kendinize ait birer diş fırçanız olsun!"

Sonra, fırçanın üzerine ne kadar macun konulacağından dişimizi nasıl fırçalayacağımıza kadar pek çok şeyi öğretti.

İkinci olay, sınıf dergimizdeki bir

masalın bir tiyatro oyunu hâline sokulup sergilenmesiydi. Oyundaki yaşlı adamı ise, soyadı Ay olan ve sınıfımıza göre yaşı bir hayli ileri olan arkadaşımız üstlenmişti. Öbür oyuncular mı? Vallahi öbür arkadaşlarımızı hatırlayamıyorum.

Evi uzakta olan arkadaşlarımız, küçük çıkınlar içinde getirdikleri öğle yemeklerini, okulumuz bahçesindeki çakıl taşlarının üzerine bağdaş kurarak yerlerdi.

Bazı yıllarda ise, hâli vakti yerinde olan iki aile okulun bodrum katındaki yemekhanede, her gün hazırlayıp getirdikleri yemekleri fakir öğrencilere ikram ederlerdi.

Hâkimiyeti Milliye İlkokulunun binası, hatırladığım kadarıyla, 1928 yılında eğitim öğretime açıldı. İl merkezinde iki de kardeşi var: Gazi Mustafa Kemal İlköğretim Okulu, İsmet Paşa İlkokulu... Adları ve işlevleri değişse bile bu okulların bizde kalan hatıraları böyle... Demek ki okulum 83 yaşında. Uzun yıllar değil, sonsuza kadar o alanda ve işlevle kalması en büyük arzumuzdur.

Yeni ders yılı hayırlı uğurlu olsun diyeceğim ama geç kaldık galiba... Yine de hayırlı olsun.

Aczimin Giryesi

Yarın için ne yaptın?

Başını iki avucunun içine al da şöyle bir düşün.
Seni üzen, uykularını kaçırın dünya malı değil mi?
"Varıdı yoğudu, azıdı çoğudu"yla geçti bütün ömrün.
Oysa insan önce yarın için hazırlık yapmalı, değil mi?

Ahmet Sevgi

TARİHİ BİR DE MEZAR TAŞLARINDAN ÖĞRENMEK...

Ali IŞIK

Yurt tuttuğumuz toprakların tapuları mesabesindeki mezar taşları, bazen yapılarıyla birer sanat eseri, çoğunlukla da beşeri bilimlere birer belgedirler. Konya mezarlık, hazire ve müzelerindeki yüzlerce örneğinden aşağıda söz konusu edilecek ikisi bu ifadelere delil teşkil ettiği gibi bu sathi araştırmanın da biricik amilleridir. Bu mezar taşlarından ilki Musalla Mezarlığı'ndadır. Beyaz mermerden yapılmış mezarın baş ve ayakucu taşları, zarafeti sadelikte yakalamış lahdin üzerine yan yana tutturulmuş. Başucu taşının üstündeki nispetli fes ve ayakucundaki –facianın mevsimine de tevafuk gelen- nefis stilize salkımlı asma figürü nazar-ı dikkati hemen üzerlerine çekiyor. Her yönüyle bir eşraf çocuğuna ait olduğu belli olan mezar, dokuz satırlık talik hatlı kitabesiyle de oldukça ilginçtir. Miladi takvimle 20 Kasım 1918 tarihini işaret eden kitabeyi ilginçleştiren unsurlar ise mezar sakinin ölüm tarihi ve sebebi- dir. İşte o kitabe:

1334
7 Teşrîn-i Sâni
Âh min'e'l-mevt
Bahâr eyyâmını idrâk
etmeksizin tramvay
kazâsına bedef olarak
vefât eden Halîm-zâde
İhsân Efendi mahdûmu
Ârif Efendi'nin rûhuna fâtiha

Kitabede ölüm sebebi olarak vur- gulan "tramvay", 1906 ila 1925 yılları arasında Konya'da Buğday Pa-

zarı, Türbeönü ile İstasyon arasında yolcu ve yük taşımış atlı tramvaydır.

1896 yılında Konya'ya tren sefer- lerinin başlamasıyla İstasyon civarı çok hızlı bir şekilde ekonomik ve sosyal yönden gelişir. Şehrin bu yeni cazibe merkezine kayan nüfus ile Konya'ya trenle gelip giden yolcuları şehir ve istasyon arasında taşımak için yeni yol ve ulaşım vasıtalarına ihtiyaç duyulur. Konya'ya önemli hizmetlerde bulunan Vali Avlonyalı Ferit Paşa, o sırada Selanik'te sefer- den kaldırılan atlı tramvayları bir özel şirket aracılığıyla Konya'ya ka-

Arif Efendi'nin mezarı

Atlı tramvay Arabođlu Makası'nda

zandırır.

Demir raylar üzerinde bir çift atın çektiği yazlık ve kışlık tek vagondan oluşan atlı tramvay Mevlâna Dergâhı'nın kuzeyindeki Âmil Çelebi Konağı'nın önünden hareket eder, Aziziye Camii'ne doğru uzanan Türbe Caddesi'nden, İstanbul Caddesi'ne çıkardı. Fatih Çarşısı'nın yerinde bulunan Terkenlinin Hanı'nın önünden batıya doğru kıvrılarak, Kayalıpark'ın ve Mahkeme Hamamı'nın yakınından, daha sonra Tramvay Caddesi adını alacak olan güzergâhla Alâeddin Tepesi'ne doğru ilerlerdi. İş Bankası Alâeddin Şubesi'nin bulunduğu yerdeki, Yusuf Şar Konağı'nın önünden sola saparak, Rampalı Çarşı'nın oradan Arabođlu Makası'na doğru yoluna devam ederdi. Saint Pavlos Kilisesi'nin, Doktor Dat'ın Amerikan Hastanesinin önünden, Arabođ-

lu Kosti'nin Konağı'na varırdı. Tramvay, bu konağın önündeki makasta değişim yaptığı için bu makasa, Arabođlu Makası denilmiş ve semt, bu şekilde anılagelmiştir.

Yoluna devam eden tramvay, Tahir Paşa Camii'nin kuzeyinden geçerek, bu günkü Zafer Meydanı'na çıkardı. Buradan, Kolordu Binası (Kız Ortaokulu), Konya Lisesi ile günümüzde mevcut olmayan Millet Bahçesi ve Amberreis Camii'nin önünden de ilerleyerek, Ziraat Abidesi (günümüzde Atatürk Anıtı)'nin bulunduğu yerden batıya doğru kıvrılıp, İstasyon Caddesi boyunca yol alıp, son durağı olan İstasyon'a ulaşırdı. İstasyon'a ulaşan tramvay, o seferini tamamlamış olurdu. Atlar, bir süre dinlendirildikten sonra çözülerek, şehir yönüne gitmek üzere, vagonun arka tarafındaki oka koşullurdular. Akşam ezanına kadar çalışan tramvayların ön kısmında elle çevrilen fren tertibatı mevcutsa da; bunların yetersizliği sebebiyle sık sık üzücü kazalar meydana gelmiştir. Konya'da tramvay kazası sebebiyle sakat kalanların sayısı azımsanmayacak sayıya ulaştığı gibi mezkûr Arif Efendi gibi hayatını kaybedenler de bulunmaktaydı.

1925 yılına kadar seferlerine devam eden atlı tramvay, motorlu araçların hızla yaygınlaşması üzerine cazibesini kaybetti. Bu durumda şirketin, masraflarını karşılayamayıp atları bile yeterince besleyemez duruma gelmesi yanında karda yağmurda sık sık yolda kalan tramvaya yolcuların inerek omuz veriş de hayli alay konusu olunca belediye encümeni aldığı bir kararla, tramvayları seferden kaldırdı.

İkinci mezar ise Üçler Mezarlığı'ndadır. Mezarın tek şahidesi olan Gödene taşından mamul, sarık başlıklı başucu taşının talik hatlı kitabesini ilginç kılan unsurlar da yukarıdakiyle aynıdır: Ölüm tarihi ve sebebi...

*Hû
İhvân-i safâ ile sohbet evinde
Zulümât-ı ademe sevk etdi ecel
Takdîr-i Hak ile irdüm visâle
Cennetde cem etsün Hallâk-ı Ezel
Bir otomobil kazası olarak
Rahmet-i Rahmân'a kavuşan Hacı
Buruğun Hacı Ahmet mahdümü
Mehmed Efendi'nin rûhuna fâtihâ
22 Kânûn-ı Sâni 1928*

Motorlu otomobillerin Osmanlı başkentinde görülüşünün yirmi, Konya'da görülüşünün on üç yıl sonrasında vukua gelen bu ölümlü kazayı vurgulayan kitabesiyle bu mezar taşı, otomobilin Konya'daki serüveni için oldukça önemli bir belgedir.

Konya'nın ilk otomobili, 1915 yılında Vali Azmi Bey'e gönderilen makam aracıdır. Müteakip yıllarda, mülki ve askerî erkânın emrinde, sayıları gittikçe artan devlete ait otomobillerin yanı sıra aynı yıllarda Konyalı zenginler de birer birer otomobille tanışmışlardır. Merhum Selçuk Es'in *Büyük Konya Ansiklopedisi*'ndeki "Nazif Bey (Yüzbaşı)" maddesinden Millî Mücadele Döneminde Konya'da bir otomobil bölüğünün varlığından haberdar oluyoruz. Konya'nın ilk otomobil tamircisi Cemal (Şanal) Usta da bu otomobil bölüğünün tamir ustası erlerindedir. Terhisini müteakip Konya'ya yerleşerek açtığı tamirhanesinde ve o yıllarda Konya'da eğitime başlayan Otomobil Makinist Mektebindeki hocalığıyla pek çok

otomobil tamir ustası yetiştiren Cemal Usta, Konya'da halk arasında "Lambacı Cemal Usta" olarak tanınmıştır.

Merhum Es'in *Babalık* gazetesinden naklen bildirdiğine göre Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu otomobiller Rus benzini yakmaktadırlar. Neft Sendikatı adlı bir kuruluş bu benzini Tekel İdaresine vermekte, Tekel de bayileri marifetiyle benzini ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır. 1927 yılında bu benzinin Konya bayii Keleşzade Hüseyin ve Nuri Efendi'lerdir.

1920'li yıllarda Konya'da birden fazla otomobil satış acentesinin olduğu gazete ilanlarından anlaşılmaktadır. Bunlardan biri 1925 yılında Başaralı Çarşısı Nu. 4'te faaliyete geçen Teşebbüsât-ı Tüccâriye Şirkettir. Bu şirket dikiş, tuğla, fanila ve çorap imal makinelerinin yanı sıra otomobil satışı da yapmaktadır. Yine gazete ilanlarına göre bu yıllarda otomobiller 1.350 liradan satışa sunulmaktadır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren sayıları hızla artan otomobiller üzücü kazalara da sebep olmaya başlamışlardır. Posta dağıtıcısı Ahmet Hamdi Efendi'nin, Mehmet Efendi'den yaklaşık bir buçuk yıl önce böyle bir kazaya kurban gittiğini yine *Babalık*'tan nakil olarak Merhum Es'ten öğreniyoruz. Ahmet Hamdi Efendi, 4 Mayıs 1927 günü, günümüzde Karatay İlçe Müdürlüğüne ait binanın karşısındaki sokaktan (bu gün Kurtaran Sokağı) çıkarılan Konya Millî Oto Şirketinin şo-

İstasyon inçindeki son durakta atlı tramvaylar (C. Sağlık Arşivi)

Mehmet Efendi'nin mezar taşı

AYDAŞ

Hüzeyme
Yeşim KOÇAK

İnsan şehre uzakmış, mahrumiyet varmış, dinlemek için gelirsin, bir yığın iş çıkar falan görmüyor. Eş dostla birlikte olunca, zahmetler yorgunluklar uçuyor. Ne bitip tükenmez tamirat eklemeler yüzünden, işçinin ustanın kahrını çek, bahçıvan ara; ne bir ıssızlıkta, adam yokluğunda sıkıl dur, gün say; ne şehirdeyken meraklan, gözün arkada münzevi kır evinde olsun bazen hepsi unutuluyor.

Özene bezene ekilmiş çimenlerin üzerine masalar atılıveriyor, çocuklar çıplak ayakla yeşillikler üzerinde koşturuyor; büyükler azıcık çocuklaşıyor, şakalar lavanta kokulu saatler birbirini kovalıyor; insanlar belki daha hoşgörülü, tahammüllü ve geniş yürekle birbirini dinler anlar görünür.

Daldan dala atlansa da- ki az evvel kooperatif sakinleriyle olan dostâne ilişki konuşulmuştu- bazı konular sürüklüyor.

Samime ılık havayı, ciğerlerinin dibine kadar çekerek: “İyi ki davet ettin; böyle sere serpe açıklıkta oturmayı da, seni de özlemişim!” dedi.

İlerlemiş yaşına rağmen bakımlı zarif bir kadın olan Müjgan, o sırada lakayt nazarlarla çevreyi süzüyordu.

Kahvaltının üzerine çok geçmemişti, ama masanın çevresindeki altı kişinin kiminin eli meyve tabağına uzanıyor, kimi fındık fıstığı ağzına götürüyordu. Güneşten kaçmışlar,

evin arka tarafına masayı çekmişlerdi.

Ahmet, “Ağzımız da boş durmasa olmaz!” diye lâf attı, avurtları dolu. Özel bir vurguyla: “Nefis kekin tadına da bakmayı unutmayın!”

Tarık Dayı, çaktırmadan onu inceliyordu: “Derslerden ne haber delikanlı?”

Ahmet yutkundu. “Elbet bir gün bitireceğiz.”

Kısa ve anlamlı bir sessizlik oldu.

“Anlat bakalım bizim kız” dedi Tarık.

“Sen belki bilmezsin Müjgan. Tarık’ın bebekken öleceğinden çok korkmuştuk.” diye tekrar söze başladı Samime.

“Zarzayf, mızımız, sürekli ağlayan bir çocuktü. Hasta.. gözünün içine bakıyoruz iyileşmiyor; gün sayıyoruz neredeyse. Yapmadığı ilaç kalmadı annemin. Böyle iskelet gibiydi. Hiç yürümüyor. Bitkileri kullandık, doktora gittik. Bir türlü geçmedi, eteklerimiz tutuştu.

Köye Yörük karısının biri geldi, akıl verdi. *Çocuk ‘aydaş’ olabilir. Ee napıcaz peki? Bir köpek yavrusu bulun.”*

“Yok, canım, sahi mi?” dedi Müjgan. Görümcesinin söyledikleri hoşuna gitmişti; ablalarını görünce konuşması kırsala çalan “Beyefendinin”, es geçtiği ayrıntılardan olmaydı.

“Kadın tarif etti, biz uyguladık. Önce bir sele bulduk. Altına köpek yavrusunu koyuyoruz. Ben ibrikle suyunu götürüyorum. Kadında Tarık'ı selenin üstüne oturtuyor, suyu döküyoruz. Yıkayıp getiriyoruz. İki hafta yapınca Cuma günü gözünü açtı, yemeğe başladı. Nasıl sevindik anlatamam. Devam ettik. Köpek eniğinin üstünde, öyle bahara kadar yıkandı çocuk. Bahar oldu büyüdü bu artık. Köpek de kocaman oldu, gitmiyor.”

Müjgan kahkaha atmak isteğini engelleyerek, yapmacık bir “Yaa!” çekti.

“Köpeğe yaramış desene.”

Masanın altında, ayaklarına sürünen bir sokak kedisiyle ilgilenen Ahmet kih kih güldü. Annesinden de bu hikâyeyi dinlemişti. Eski insanlar biraz saf oluyordu. Başka söze gerek yoktu.

Fehime, ablası Samime'yi destekleyerek: “Şimdiki zaman, şartlar gibi düşünmeyin.” dedi. Neler çekmişlerdi, yokluk ümitsizlik bilinmiyordu. Tenkit etmesi, küçük görmesi kolay geliyordu. Hâlbuki uçan kuştan medet umdukları nice günler geçmişti.

Samime devam etti:

“Köpekle aydaşmış meğer. Köpek kunladığında bu da doğarsa onunla aynı zamanda aydaş oluyormuş.”

“Bunlar safsata abla ya!”

“Ben de aydaşmışım.” diye atıldı, misafirlerle kek getiren, “Villa C'den” Ebru. Müjgan sordu:

“Sen kimle aydaşsın yavrum?”

“Hayvanlar âleminden herhangi biri olabilir.” Müjgan güldü: “Serseri!”

Kızı severdi. Kocasının akrabalarından çok, yeni tanıştığı “Ebrugilleri” yakın buluyordu. Ama yakında

gittiği İspanya izlenimlerini bile, anlatmaya fırsat bulamamıştı.

Samime anlattıklarının etkisinde:

“Hayvandaki duyguya bakın.” dedi. “Köpek Yörüklerle yaylaya gitti. Güzün Yörükler göç ederken kaçmış. Geldi bizim kapının önüne yattı. Unutmamış.”

“Tabii kolay mı bir kış yıkandı.”

“Beslemişiniz unutmaz.”

Aslında hepsi de değişmişti; o arı duru, özge kültürü taşıymıyordu; çağ tümünü biçmişti... Şehir kelimeleriyle kafası yeterince yorulmuştu; hiçbir şeyi sorgulamak, lâf yetiştirmek derdinde değildi Tarık.

Sadece, maziden gelen sesleri, ablalarının şakırdamalarını duymayı arzu ediyordu. Hele Samime'nin neşesine diyecek yoktu.

Düşünüyordu. Halk inanışları külliyen reddedilemezdi. En azından masum gözüküyordu.

Hem görünüşlerine aldanmayın, kadınların arasına girmeye gelmezdi; adamın saç sakalını eline tutuştururirdi alimallah.

“Ben hatırlıyorum.” diye söze karıştı. “Babamlara gelenler beni görünce hayret eder. *Daha ölmedi mi*, diye sorarlardı.”

Müjgan dudak büktü: “İnsaf yani, olacak şey mi?”

Söz sözü çağırıyordu. Fehime, “Kayınvalidem de benzer şeyler anlatmıştı.” diye ilâvede bulundu:

“Kayınvalidemin çocukları hep ölmüş. Hasbi de ‘gidecek’ diye bekliyorlarmış. Huysuz ve zayıfmış; ‘Aydaş bu’ demiş, telâşa düşmüşler. Ona da yol gösterenler olmuş: ‘Kabristan’a götürün! Bağırırsa yaşayacak, susarsa ölecek, bakalım kader ne diyecek?’”

Bir mezarlığın üstüne yatırmışlar.

Çocuk avazı çıktığı kadar bağırmış. Verilen reçeteye göre; öküzlerin yem yediği yalağa yatırmışlar, benim sıksa gene feryat figan... Garantili olsun diye, bir de hatırlamadığım bir ağacın dallarını kazanda kaynatmış, dört yol ağzına koymuşlar. Gelen geçene suyunu içiriyorlar; ayrıca bebeği okşatıyorlarmış. Sabî bu kadar işten sonra bar bar bağırmış. Sonra da pilav pişirip yedirmişler.”

“Suyu anladıkta, okşama meselesi niye?”

“Bilmem. Her şeyi de sormayın, unutmuşum.”

Fehime devam etti: “Kasabanın Jandarma Komutanı geçiyormuş yoldan; göbekli, kerli ferli bir adammış. Derhal durdurmuşlar. “İlle de şerbet içeceksin, hem de çocuğu seveceksin.”

Şaşmış, meraklanmış “sebebi ne?” diye.

“Senin gibi şişman tombalacık olsun, sana benzesin ağam!” demişler.

“İyi ki sıfır beden biri geçmemiş” diye mırıldandı Ahmet.

“Sonuç?” dedi sabırsızlıkla Müjgan.

“Hiç biri kâr etmemişte, ancak beş yaşından sonra Hasbi kilo almış serpilmiş. Tuluk gibi olmuş gitmiş.”

Müjgan bir kahkaha attı: “Eniştem şimdi pek sessiz. Galiba sen susturmuşsun abla!”

Fehime cevap vermedi. Dilini ısırıldı. “Kardeş hatırı” diye bir şey vardı.

Elinde boş kek tabağı, müsaade isteyen Ebru’yu süzen “evin genç numarası”; “Güzel ama gıcık” diye düşündü. Üstelik fazla kıvırtıyordu. Dudaklarından bir ıslık döküldü.

Tarık gazeteye gömülmüştü, duymazdan geldi.

Kız daha bahçe kapısından çıkmamıştı bile. Samime kızdı:

“Hişşş! Kendine sanacak. Hiç akıllanmayacak bu çocuk.”

“Onu bunu bırak! Bana bir öpücük versene nine!”

“Bana bak! Giderken arabana binmem, otostop yaparım görürsün ha.”

Ahmet aldırış etmedi: “Köyden Necmi Amca’ya apandisit ameliyatı olmadan önce, ağrısını dindirmek için eşek idrarı içirdiğini de anlatın mı anneanne! Sene:1944 filan. Görün bakın, Memleketim insanı içerde de ne savaşlar vermiş.”

“Ne nee!” Müjgan’ın gözleri değirmen taşı kadar açılmıştı.

Bu defa Fehime, “Sen biraz doluşmaya çıksana!” dedi, yüzü kızarmış.

“Kel ve uğultulu tepelere mi? Dönüşte de birkaç çam devirip, Ebru’ya misafirlige gideyim mi?”

“Zevzek sende!”

“Ne üzülüp sıkılıyorsunuz, memlekete koskoca nur topu gibi bir profesör kazandırmışsınız kızlar.” dedi Ahmet.

“Keşke beni de sele sepet üstünde filan yıkasaydınız da, hiç değilse çömez olsaydık.” Ciddi ciddi mırıldanırken, eliyle hayalî bir sazı tıngırdatıyordu:

“Samime Canane! Halime kılığıma bakılırsa ben de ağustos böceğiyle aydaş olabilir miyim?”

Samime karşılık olarak, elini bıçak gibi boğazında gezdirdi.

“Oooo! Yapma Kâbile Anne!”

“Ne güzel bir gün. Canım kahve istedi” dedi Tarık, keyifli...

Müjgan söylenerek yerinden kalktı.

Hatice TEKİN

PALTO (Hikâye)

Evden çıktığında niyeti bir an önce işlerini bitirip geri dönmektir. Dışarıda fikrini değiştirdi. Evde onu bekleyen ne vardı ki? Sadece kadın dırdırı. Özgürlüğünün tadını çıkarabilmek için akşama kadar dolaşmaya karar verdi. İyi de, bu boş saatlerini nasıl değerlendireceğini bilmiyordu. “Caddeye çıkana kadar bulurum bir şeyler” diyerek yürümeye başladı.

Sabahtan beri sol gözü seğiriyordu. Hayra alamet saymadığı için de canı sıkıyordu. İşte! Yine oluyordu. Göz pınarına yakın bir yer titriyor, sanki bir şeyler söylemeye çalışıyordu. Önce eliyle gözünü sıvazlayıp hatırlayabildiği duaları okumayı düşündü sonra vazgeçti. “Adam sen de” deyip yürümeye devam etti. Dışarıya dökülen müziğini dinlemek için bir mağazanın önünde durdu. Dımtıs...Dımtıs...Koca kafasını ve içindekileri taşımaktan yorgun düşen boynunu müziğin ritmine bıraktı. İleri geri, ileri geri... Dımtıslara arada bir sol gözü de eşlik ediyordu. Vitrinin camında kendi yansımalarına gözü çarptı. Saçlarının darmadağın olduğunu görünce ne zamandır aynalara bakmadığını fark etti. Gerçi baksa ne görecekti ki?

“İşe yaramaz adam sende” diye söylendi, kelimeleri eze eze.

Kendisini camda görmeye bile tahammül edemiyordu. Bakışlarını biraz sağa kaydırıp başka yansımaları seyre daldı. Arkasından hızla gelip geçen gölgeler arasında hiç kıpırdamadan duran birisi dikkatini çekti. Yüzü seçilmiyordu ama onun da kendisine baktığından emindi. Rahatsız oldu. Bir süre farklı noktalarda göz gezdirip ilgilenmiyormuş gibi yapıyorsa da sırtında bir çift gözün varlığını sürekli hissediyordu. Gidip adam çatayım diye düşündü. “Ne bakıyorsun ulan...” diye başlayıp herhangi bir şekilde bitirebilirdi ama vazgeçti. Güldü kendisindeki aptal cesaretine. “Daha evdeki karına bile söz geçiremiyorsun, be adam!” diye hayıflandı.

Tamam, sinir olmuştu adama ama garip bir çekiciliği de yok değildi. Dünyada kapladığı alanı hak eden bir görüntüsü vardı. Başındaki fotr şapkaya imrendi. “Büyüyünce ben de takacağım” derdi çocukken. İşte büyümüşü ama bugüne kadar aklına bile gelmemişti kullanmak. Sonra vatkalı geniş omuzlarına indirdi gözlemini. Geniş yakasına. Adamın paltosu ne kadar da farklıydı. Hiç böylesini görmemişti. Parlak, gösterişli düğmeleriyle bir zırh gibi sarıyordu göğsünü. Belinden başlayıp aşağıya doğru genişliyor,

boyu dizlerinin altına kadar uzanıyordu.

Omuzları henüz taşıdığı yükün altında ezilmemişti. Başını ensesine yediği tokatlarla bükülmemişti. Ayağına çelme takan birileri de yoktu herhâlde. Çünkü bacakları sağlam sütunlar gibi dimdikti; ayakları ise bir pençe gibi kendinden emin yeri kavriyordu. Elleri cebindeydi. Paltosunun cebinde. Sırf ona benzemek için kendisinin de ellerini cebine soktu ama montu aynı havayı vermemişti. Ellerini nereye koyacağını bilemediği için cebine sokmuş gibi bir görüntüsü olmuştu. Hemen çıkardı. Bu sefer gerçekten nereye koyacağını bilemiyordu ellerini. Pantolonunun cebine soktu. Şimdi de omuzları daha düşük görünüyordu. Gözleri karardı. Neredeyse bayılacaktı. Neden bu kadar acınası bir haldeydi. O adama benzemek istiyordu. Onun gibi göz doldurmak. O paltoyu da istiyordu, ellerini illaki o paltonun cebine sokmak.

Birden adamın üzerine atlamak geldi içinden. Onun olan ne varsa hepsini elinden alma fikri çok doğal geliyordu şimdi. Denediyse de bu düşünceye hiç bir şekilde karşı koyamıyordu. Adam hâlâ kıpırdamadan ona bakıyor, sanki gelmesini bekliyordu. Kararını verdi. Gelip geçenlerin azaldığı bir anı kolladı. Hızlıca döndü. Adam yok olmuştu.

“Buyurun efendim, yardımcı olayım” diyen bir sesle kendine geldi. Uzun süredir önünde durduğu mağazanın görevlisi onu içeriye çağırıyordu. Bir şeyler geveledi. İyice artmış olan gözündeki seğirmeyi fark etmesin diye başını kaldırıp yüzüne bile bakmadı

ama görevli ısrarcıydı. Bu sefer de “Gerçekten iyi bir seçim efendim” diyerek vitrindeki mankeni, daha doğrusu üzerindeki paltoyu gösteriyordu. Hayret! Adamın paltosunun aynısıydı.

Ona sahip olmanın kaderi olduğunu düşündü. Görevlinin ardından mağazaya girdi. Herkes bu özel paltoyu kimin deneyeceğini merak ediyordu. Erimiş montunu alıp onu giydirdiler. Başına da fötr şapkayı yerleştirdiler. Bu talihliyi aynaların beğenmesine sunmadan önce kendileri incelediler. Hepsi de geçer not verip nihayet kendisini görmesine izin verdiler.

Muhteşemdi. Gösterişli düğmeler pırıl pırıl parlıyordu. Utanmasa hızlıca dönüp eteğini havalandıracaktı. Tutamadı kendini “Adam sende” deyip döndü, döndü. Mağazada bir alkış koptu.

Çıkmalıydı. Tüm dünyaya ne kadar muhteşem olduğunu göstermeliydi. Kapıdan çıkarken eski montunu çöpe atmalarını söyledi. Cadde şimdiye kadar böyle birisini hiç taşımamıştı. Sonuna kadar yürüdü. Karşıdaki caddeye geçmek istedi. Ne olduysa işte o zaman oldu.

Ne kadar bir zaman geçti bilinmez, omzuna birisinin dokunduğunu hissetti. Gözünü açtığı anda paltolu adam kendisine elini uzatıyordu. Yerden kalktı, ama şaşkındı. Bedeni hem ayakta, hem de yerde otobüsün altındaydı.

İki paltolu adam yürümeye başladı. Geride kalan beden yüzünü yepyeni paltosunun yırtık eteğiyle örttüler. Artık gözü seğirmiyordu.

SELÇUK KERVANSARAYLARINDAN HOROZLUHAN (RUZBE HANI)

Anadolu Selçuklu Devleti'nin uluslar arası ticaret kervanlarının güvenliği için kurduğu ekonomik yapı büyük önem taşımaktadır. Anadolu Selçukluları döneminde kervan yolları üzerinde kurulan görkemli kervansaraylar iç yapısı ve hizmetleriyle Türk İslam medeniyetinde ayrı bir yere sahiptir. Her türlü ihtiyaç düşünülerek inşa edilen bu muhteşem abidelerde yolcular hayvanlarıyla birlikte üç gün ücretsiz kalmak ve yemek yemek imkanlarına sahip bulunuyor, hastalar tedavi ediliyordu. Büyük kervansaraylarda hastane mescit doktor ve ilaç bulundurulması kervansarayların insani ve sosyal teşkilatını anlatmak bakımından önemlidir.

Sultanlar ve vezirler tarafından yapılan ve zengin vakıfları bulunan bu kervansaraylarda zengin-fakir, hür-köle, Müslüman-Hıristiyan farkı gözetilmeksizin bütün yolcuların eşit muameleye tabi tutulacağına dair vakfiye şartları, yolcuların gıdası için vakıf koyun sürüleri ve geniş bir memur ve hizmetli kadrosu bu-

lunması Selçuklu Türkiye'sinde medeniyet seviyesinin ne kadar yüksek olduğunun göstergesidir. Ayrıca Selçuklularda büyük kervansaraylar kale gibi duvarları, demir kapıları ile kıymetli eşya taşıyan kervanlara bir sığınak vazifesi görüyorlardı⁽¹⁾.

Anadolu Selçukluları bütün ticaret yollarında kervanların güvenliklerini sağlamak amacıyla devlete ait bir kervansaray şebekesi oluşturmuşlardır. 1243 Köse- dağ Savaşı'ndan önce Anadolu'daki kervansaray sayısının 40 olduğunu düşünülmektedir. Anadolu'daki ilk kervansaraylar II. Kılıçarslan döneminde (1155-1192)

(1)* Hükümdarın elbiselerinden sorumlu görevli.

** Tımar ve Zeamet İşleri Bakanı

Osman TURAN, Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti, 8. Baskı, İstanbul, 1999, s.360.

**Ruzbe Hanı/
Horozluhan'ın
Osmanlı'nın son
dönemlerindeki
durumu**

Ruzbe Hanı/Horozluhan genel görünüşü (foto: Prof. Dr. H. Karpuz)

inşa edilmiştir⁽²⁾. II.Kılıçarslan döneminde İnşa edilen kervansaraylarla Konya etrafında yeni bir yol şebekesi ortaya çıkmıştır⁽³⁾.

Konya'nın kuzeyinde yer alan Horozluhan (Ruzbe Hanı) Afyon,Ankara,Aksaray ticaret yollarının tam ortasında yer almaktadır.Konya'ya 6 km mesafede bulunmaktadır.Bu kervansarayı inşa ettiren Eseddüddin Ruzbe Selçuk emirlerinden olup 1236-1246 yılları arasında saltanat süren II.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Emir-i Camedar* olarak görev yapmıştır.Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümü üzerine yerine geçen büyük oğlu II. İzzeddin Keykavus döneminde Pervaneci** olarak görev yapmıştır⁽⁴⁾.

Bu dönemde melik-ül-ümera olan Has Oğuz kızını Ruzbe'nin kız kardeşinin oğlu Mübarüzid-din Bayram'a vermek suretiyle bir akrabalık oluşturdu. El ele veren bu iki adam halk arasında önemli nüfuz elde ettiler. Hükümet reisi Şemseddin ile Pervane Ebubekir bunların nüfuzlarını kıskandılar ve Ruzbe ve Hasoğuzu katlettirdiler.

Ruzbe öldürüldüğü zaman inşa ettirdiği hanı esas itibariyle bitmişti.Hatta kitabesini kazdıracağı taşı dahi hazırlatmış-

tı.Fakat buna fırsat bulamadan katledildiği için taş şimdiki şekilde kitabesiz kalmıştır⁽⁵⁾.

Horozluhan şeklen dörtgene daha yakın dikdörtgen bir plana sahiptir.Boy 29,eni 28 yüksekliği 7 metredir.Dört tarafı Gödene'nin beyaz ve Sille'nin kırmızı zımtarak yontma taşlarıyla kaplanmış ve aralarına yer yer gök taş konmuştur.Hanın beden duvarlarının kalınlığı 1,20

(2) Ahmet TABAKOĞLU,Türk İktisat Tarihi,7. Baskı,Istanbul,2005,s.130.

(3) Tuncer BAYKARA,Türkiye Selçukluları Döneminde Konya,2.Baskı,Konya,1998,s.15

(4) Ferit UĞUR,Konya Halkevi Dergisi,II.Sayı,İlk Teşrin 1936,s.100.

(5) İ.Hakkı KONYALI,Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi,Ankara,1997,s.1049.

metredir.İçine 7,5 metre genişliğinde bir antreden girilir.Kapının sövelerindeki tez-yinat azdır.Han 3 bölüm halindedir.Kapıdan 4,30 metre genişliğindeki orta bölüme girilir.Bu bölümün tam ortasında asıl binadan 3,5 metre kadar yükselen sekiz yüzlü ve sekiz pencerele bir kule vardır.Bu kule Konya ovasında bilhassa kışın şiddetli ve fırtınalı günlerinde barınacak yer arayan yolcuları sekiz ışıklı gözü ile çağıran fener kulesidir⁽⁶⁾.Hanın ilk zamanlarda adı Ruzbe Hanı iken sonra kelime bozularak Uruzbe ,Uruzlu Horozlu Han olmuştur.

Bu hanın önünde geçen tarihi olaylardan bazıları şunlardır:

1-İhanlı hükümdarı Hülagu'nun izniyle Anadolu'nun Kayseri'den Antalya'ya kadar olan bölümüne hakim olan II. İzzeddin Keykavus ile Erzurum ve çevresine sahip olan kardeşi IV. Kılıçarslan'ın arası açılmıştı.İzzeddin'in İlhanlı devleti'ne karşı Mısır sultanı ile ittifaka çalıştığı ve İlhanlılara vermesi gereken vergiyi ödemediği ileri sürülüyordu.Bunun üzerine İzzeddin'in ortadan kaldırılması için kardeşi Kılıçarslan İlhanlılar tarafından görevlendirildi. İzzeddin bu sırada savaş için saltanat otağını Ruzbe hanı önünde kurdu muştur.Ancak daha sonra Konya'ya dönerek yükte hafif pahada ağır eşyasıyla birlikte İstanbul'a gitti.

2-Menkıbecilerin rivayetlerine göre H.z.Mevlana her yıl bazı yakınlarıyla İlgin kaplıcasına gider dönüşte dostları dervişleri kendisini Ruzbe Hanı'nda karşılayarak ney üfleye üfleye gazel ve rubai okuya okuya Konya'ya getirirlermiş.

3-1558 yılında Kanuni sultan Süleyman'ın şehzadeleri Beyazıt ve Selim arasındaki mücadele de Ruzbe Hanı önünde olmuştur.Süleyman oğlu Beyazıt'ı Karaman valiliğinden Amasya'ya Selim'i de Saruhan valiliğinden Konya'ya almıştı. Beyazıt Konya'dan ayrılmak istemeyince Sokullu Mehmet Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri yirmibin kişiden oluşan Bayezid kuvvetlerini Ruzbe Hanı önünde mağlup etti.Bayezid bu savaştan sonra Amasya'ya oradan da İran'a gitmek zorunda kaldı⁽⁷⁾.

SONUÇ

Anadolu Selçuklular dönemi genelde Anadolu'nun özeldede Konya'nın gelişme ve ihtişam dönemi olmuştur.İki buçuk asra yakın bir süre devam eden bu devirde Türk İslam medeniyeti büyük bir gelişme göstermiş her tarafı ışığıyla aydınlatmıştır. Bu aydınlığın merkezi Konya şehri olup buradan bütün Anadolu'ya uzanmıştır. Anadolu doğu ve batı arasındaki ticaret yolları üzerinde bulunduğundan ilk çağlardan bu yana ticari açıdan önemini korumuştur.Selçuklular döneminde henüz coğrafi Keşiflerin gerçekleşmediğini göz önünde bulunduracak olursak geleneksel ticaret yollarının önemi ortaya çıkacaktır. Anadolu Selçuklu Devleti Yükselme döneminden itibaren ticari faaliyetlere büyük önem vermiş ve bu doğrultuda önlemler almıştır.Selçukluların ticarete verdikleri önemi anlamak için hala ayakta duran bu görkemli kervansarayların azametini görmek yeterli olacaktır.

(6) KONYALI, a.g.e.,s.1046.

(7) UĞUR, a.g.m.,s.100-101.

Ruzbe Hanı/Horozluhan
(foto: Prof. Dr. H. Karpuz)

